

Studie över investeringsstödet betydelse för jordbrukarnas beslutsfattande

**Jordbruksverket
Landsbygdsanalysenheten
December 2012**

Jordbruksverket

Landsbygdsanalysenheten

2012-11-21

Per Persson

Studie över investeringsstödet betydelse för jordbrukarnas beslutsfattande

Jordbruksverket har bl a till uppgift att svara för den löpande utvärderingen av stöd till jordbrukets investeringar inom ramen för Landsbygdsprogrammet. För att få underlag till detta görs en omfattande uppgiftsinsamling från affärsplaner och annat material som jordbrukarna lämnar in i samband med sin ansökan. Med hjälp av detta kan de direkta effekterna av stödgivningen fångas in, dvs vad investeringarna totalt väntas leda till när dessa fått fullt genomslag i produktionen. Underlaget ger dock ingen information om i vilken utsträckning effekterna skulle uppstått även utan stödet. Av olika skäl kan en jordbrukare välja att genomföra en planerad investering även om han eller hon inte beviljas stöd och företaget påverkas då ofta endast i liten utsträckning av det stöd som betalats ut. I utvärderingen av Landsbygdsprogrammet benämns stöd som betalas ut till företag som ändå skulle genomfört investeringen för dödvikt. Föreliggande studie har som främsta syfte att belysa dödviktsfrågan som har fått en alltmer central roll i utvärderingen. Huvudmotivet är att uppfylla EUs riktlinjer för utvärderingen där dödviktsfrågan särskilt lyfts fram.

Avgränsning av studien

Ett flertal olika stöd och ersättningar förekommer inom Landsbygdsprogrammet varav Modernisering av jordbruksföretag (åtgärd 121) riktas till företag med verksamhet inom jordbruk och trädgård. Stödet utgår här som ett investeringsstöd och motsvarar viss procent av den totala utgiften för investeringen. Länsstyrelserna sköter den praktiska handläggningen och varje länsstyrelse har egna regler för hur mycket stöd man betalar ut till en enskild sökande. Flertalet län tillämpar en 30 %-regel och ett tak för vad stödet maximalt kan uppgå till. För Norrlandslänet tillämpas en högre stödandel och högre takbelopp än i resten av landet. Ett Norrlandslän har under en period inte haft något högsta belopp för hur mycket stöd man betalar ut till en enskild sökande.

Studien som behandlas i denna rapport omfattar endast företag som beviljats stöd inom ramen för Moderniseringsåtgärden. En avgränsning har gjorts till enbart jordbruksföretag som delats in i följande kategorier.

- Företag som investerat i mjölkproduktion (ej enbart gödsel- eller foderanläggning)
- Företag som investerat i nötköttsproduktion (ej enbart gödsel- eller foderanläggning)
- Företag som investerat i grisköttsproduktion
- Företag som investerat i uppfödning av avelshästar
- Företag som enbart investerat i gödsel- eller foderanläggningar
- Företag som investerat i övrig jordbruksverksamhet

Ungefär 2 av 3 utbetalade stödkronor går till investeringar inom mjölk- och nötköttsproduktionen (exkl gödsel och foderanläggningar). Sett i förhållande till den totala investeringsvolymen är dessa produktionsgrenar ännu mer dominerande. Speciellt inom mjölkproduktionen är investeringsnivån hög mätt i kronor och takbeloppen är ofta

begränsande för hur mycket stöd som betalas ut. Investeringar på över 10 Mkr är inte ovanliga och många län har en övre gräns på 700 000 – 900 000 kr för hur mycket som betalas ut, dvs under 10 % av ett investeringsbelopp på t ex 10 Mkr.

Företag som enbart investerar i gödsel- eller foderanläggningar är en relativt vanlig grupp av stödmottagare och har av det skälet skiljts ut som en egen kategori. Investeringsutgifterna är här relativt låga och vid 30 % i stödandel ligger stödbeloppet som regel under takbeloppet.

Totalt sett är variationen stor mellan olika stödmottagare från relativt små investeringar på ett par hundratusen till stora strategiska investeringar på flera tiotals miljoner. Nivån på investeringen har viss betydelse för i vilken grad det förekommer dödvikt och vi har därför delat in materialet i 3 grupper enligt följande.

- Investeringar som understiger 300 000 kr
- Investeringar mellan 301 000 kr och 2,0 Mkr
- Investeringar över 2,0 Mkr

Ovanstående indelning har tillämpats för alla 6 kategorier enligt föregående uppställning.

Studiens genomförande

Studien är inriktad på att belysa hur stödet påverkar jordbrukarens beslutsfattande rörande den investering som han eller hon sökt stöd för. Undersökningsmetoden som vi valt är intervjuer med jordbrukare. I undersökningen har vi också utnyttjat viss information i affärsplanerna.

LRF Konsult har svarat för den direkta uppgiftsinsamlingen på uppdrag av Jordbruksverket. Tekniskt tillgick det så att auktoriserade investeringsrådgivare på LRF Konsult intervjuade utvalda jordbrukare i samband med att dessa anlidade rådgivaren för att upprätta en affärsplan som skulle bifogas ansökan om investeringsstöd som senare skulle gå vidare till länsstyrelsen. Rådgivaren fick genom att upprätta affärsplanen en god bild av företagets situation före investeringen och den förväntade situationen efter investeringen vilket var till nytta vid intervjun. I en fristående undersökningsdel gjorde rådgivaren också en egen bedömning av hur han eller hon såg på stödets betydelse för företagets utveckling. Det senare gjordes mot bakgrund av den samlade information som bokföraren inhämtat i samband med upprättande av affärsplaner och svaren från jordbrukaren på intervjufrågorna.

Undersökningen begränsade sig till ett urval av 188 företag vilket motsvarar ca 10 % av samtliga företag som beviljades moderniseringsstöd under perioden augusti 2009 till maj 2011 då undersökningen genomfördes. Totalt var 30 rådgivare från LRF Konsult engagerade i undersökningen. När en jordbrukare vände sig till någon av dessa för att få hjälp med att upprätta en affärsplan tillfrågades jordbrukaren om han eller hon ville delta i undersökningen. I 3 av 4 fall ställde sig jordbrukaren positiv till detta och det totala antalet deltagare blev 188 som alltså inte var en på förhand bestämd stickprovsstorlek.

Den valda metoden är statistiskt sett inte helt invändningsfri. Vi bedömer dock att resultaten är representativa för de kategorier som vi kommer att redovisa resultat för längre fram.

I tabell 1 visas hur de 188 företagen som ingick i undersökningen fördelar sig på kategorier och storlek på investering.

Kategori	Investeringsvolym (Mkr)			Summa
	-0,3	0,3-2,0	2,0-	
Mjök	3	33	30	66
Nötkött	3	12	8	23
Gris	1	3	3	7
Häst	2	4	6	12
Gödsel/foder	1	20	1	22
Övrigt	17	30	11	58
Totalt	27	102	59	188

I resultatredovisningarna längre fram har vi slagit ihop kategorierna gris och häst med Övrigt på grund av att antalet observationer här är få. En mer utförlig sammanställning finns i en särskild undersökningsrapport som LRF Konsult utarbetat.

Följande frågor ställdes till jordbrukaren vid intervjuerna.

Fråga 1 Var fick du idén från att göra investeringen? (flera svar möjliga)

Fråga 2 Kommer du att ändra något i din investeringsplan om du inte får stöd?

Svarsalternativ: Ja, Nej och Öppet svar

Fråga 3 Får du kredit av banken utan stöd? Svarsalternativ: Ja, Nej och Öppet svar

Fråga 4 (riktad till rådgivaren) Hur viktig bedömer du att stödet är för företaget? (Flera svarsalternativ)

Undersökningsresultat

Fråga 1 Var fick du idén från att göra investeringen?

Jordbrukaren kunde här ange mer än ett motiv för sitt investeringsbeslut vilket också många gjorde. I följande tabell visas resultatet för samtliga 188 företagare som ingår i undersökningen.

antal företag	I procent
Svarsalternativ	av 188
- Att förbättra lönsamheten	37 19,7%
- Behöver fylla ut min arbetstid	10 5,3%
- Arbetsmiljö-djurmiljö	111 59,0%
- Vill följa med i utvecklingen	38 20,2%
- Vill pröva ny verksamhet	104 55,3%
- Annan anledning	67 35,6%
Totalt	367 195,2%

Som framgår av tabellen var antalet förkryssade svar nästan dubbelt så stort (195 %) som antalet företagare, vilket innebär att företagarna avgav ungefär 2 alternativa svar i genomsnitt. Lönsamhetsmotivet är inte särskilt framträdande vilket däremot gäller arbets- och djurmiljö samt att man vill pröva ny verksamhet. Siffrorna i tabellen omfattar alla företag oavsett nivå på investering och kategori. Delar man upp materialet på kategori och investeringsklass blir bilden inte påtagligt annorlunda jämfört med vad som visas i tabellen.

Fråga 2 Kommer du att ändra något i din investeringsplan om du inte får stöd?

Som svar på denna fråga anger 25 % av företagarna att de skulle ändrat sina investeringsplaner om de inte fått stöd. 70 % anger att de inte skulle ändrat något medan 5 % ger ett öppet svar som till en del indikerar att man skulle ändrat sina investeringsplaner.

På fråga 2 är det betydligt större spridning i svarmönstret än för fråga 1 om materialet bryts ner på kategori och nivå på investering. I tabell 3 visas siffror för kategorin mjölkföretag (ej gödselvårds- eller foderanläggning).

Tabell 3 Stödets betydelse för beslutsfattandet, antal svar					
Kategori mjölk (ej gödselv/foderanl)					
		Investeringsvolym (Mkr)			
Svarsalternativ		-0,3	0,3-2,0	2,0-	Summa
Kommer att ändra investeringsplanerna		1	1	10	12
Kommer ej att ändra investeringsplanerna		2	31	19	52
Öppet svar		0	1	1	2
Totalt		3	33	30	66

Av de mjölkproducenter som planerar investeringar på högst 2,0 Mkr är det endast 2 av 36 som säger att de tänker ändra sina investeringsplaner om de inte fått stöd. Även om man lägger till den jordbrukare som lämnat öppet svar är andelen som anger att de skulle ändra sina investeringsplaner låg för den aktuella gruppen. Mjölkproducenter som planerar investeringar på över 2 Mkr ser stödet som betydligt mer avgörande för sina investeringsbeslut. Som framgår av tabellen anger 10 av 30 att de kommer att ändra sina investeringsplaner om de inte får stödet beviljat.

Mjölkproducenter i norra Sverige är mer benägna att ändra i sina investeringsplaner än i resten av landet. Av de 10 företag med investeringsvolym över 2 Mkr återfinns 5 i norra Sverige. Fördelningen i övrigt framgår av tabell 4. Till norra Sverige har här räknats Dalarnas län, Gävleborgs län och länen norr om dessa.

Tabell 4 Stödets betydelse för beslutsfattandet, antal svar					
Kategori mjölk (ej gödselv/foderanl)					
		Investeringsvolym (Mkr)			
Svarsalternativ		-0,3	0,3-2,0	2,0-	Summa
Kommer att ändra investeringsplanerna		0	1	5	6
Kommer ej att ändra investeringsplanerna		0	7	1	8
Öppet svar		0	0	0	0
Totalt		0	8	6	14

Skillnaden jämfört med tabellerna 3 och 4 i relativ fördelning är tydlig. 5 av 6 företagare med en planerad investering över 2,0 Mkr säger att de tänker ändra i sin investering om

stödansökan inte beviljas jämfört med 10 av 30 för hela landet. En enkel förklaring till olikheterna är att högre takbelopp och högre stödandelar tillämpas i norra Sverige jämfört med resten av landet.

En intressant kategori är också företagare som planerar att investera i enbart gödsel- eller foderanläggningar. Som motiv till investeringen anges (enligt fråga 1) förutom miljö att man vill följa med i utvecklingen. Av totalt 22 företagare anger så många som 10 att man kommer att ändra i sina investeringsplaner om stödet inte beviljas. Fördelningen i övrigt framgår av tabell 5.

Tabell 5 Stödets betydelse för beslutsfattandet, antal svar					
Kategori gödsel/foderanläggning					
<i>Totalt för riket</i>		Investeringsvolym (Mkr)			
Svarsalternativ		-0,3	0,3-2,0	2,0-	Summa
Kommer att ändra investeringsplanerna		0	9	1	10
Kommer ej att ändra investeringsplanerna		1	10	0	11
Öpet svar		0	1	0	1
Totalt		1	20	1	22

Som framgår av tabellen ligger 20 av 22 företag i intervallet 0,3- 2,0 Mkr, varav hälften uppger att stödet har direkt betydelse för deras investeringsbeslut. Varför denna andel är så hög ger inte undersökningen svar på. En förklaring kan vara att aktuella investeringar som regel har en lång pay off-tid och att de därför strikt företagsekonomiskt inte ges så hög prioritet. Stödbeloppet kortar ner pay off-tiden och kan vara "tungan på vågen" som gör att man trots allt väljer att genomföra investeringen. En ytterligare förklaring kan vara att jordbrukaren uppfattar stödet som en uppmuntran från samhällets sida att vidta miljörelaterade åtgärder och att detta ökar motivationen att genomföra investeringen.

För andra kategorier än de som redovisats i tabellerna 4 och 5 är utfallet ungefär detsamma som redovisats för hela riket (tabell 3). Ingen kategori sticker ut särskilt mycket.

Fråga 3 Får du kredit av banken utan stöd?

En viktig fråga inför ett investeringsbeslut är hur investeringen ska finansieras. Många jordbrukare har bra förutsättningar att få lån via bank genom att man kan erbjuda god säkerhet i jordbruksfastigheter och i andra tillgångar. Företagare som sedan länge är etablerade har ofta också upparbetade kontakter med en bank vilket ökar kreditmöjligheterna. Resultatet från undersökningen visar att 3 av 4 företagare säger att de har fått ett lånelöfte från sin bank för den tilltänkta investeringen och ytterligare ca 10 % säger att man klarar investeringen på egen hand utan banklån. Resterande ca 15 % uppger att man antingen inte vet om man får lån från banken eller att man varit i kontakt med banken och fått ett negativt besked. Sammanställda siffror finns i tabell 6.

Tabell 6 Kreditmöjligheter, antal svar			
Alla kategorier			
<i>Totalt för riket</i>			
Svarsalternativ		Antal	I procent
Vet att jag får kredit även utan stöd		141	75,0%
Vet att jag inte får kredit utan stöd		20	10,6%
Finansierar med egna medel		18	9,6%
Vet ej		9	4,8%
Totalt		188	100,0%

Av de 20 företagen som uppger att de inte fått lånelöfte från bank är 10 mjölkproducenter (som inte planerar att enbart investera i gödsel- och foderanläggning), 5 nötköttproducenter och 5 företagare som planerar att enbart investera i gödsel- och foderanläggning. Av de 10 mjölkproducenterna är det 7 som planerar en investering på mer än 2 Mkr. 3 av dessa finns i norra Sverige.

Fråga 4 Rådgivarens bedömning av hur viktigt stödet är för företaget

Denna fråga riktar sig inte till jordbrukaren utan till den rådgivare som hjälpte jordbrukaren med att upprätta en affärsplan. Rådgivaren har förutom att sköta ren bokföring och vara behjälplig med att tekniskt upprätta en affärsplan också en rådgivande funktion och arbetar ofta med företagsanalyser vid sidan av ren bokföring.

Den fråga som rådgivaren skulle besvara gällde inte, till skillnad från fråga 2, i vilken utsträckning jordbrukarens beslutsfattande påverkades av ett positivt beslut om stöd utan vilken betydelse stödet har för företaget i en vidare mening. Inför undersökningen gav vi inte någon särskild instruktion till rådgivaren rörande hur man skulle tolka begreppet "betydelse för företaget" men flertalet rådgivare uppfattade frågan som stödets betydelse i relation till företagets ekonomiska situation i stort. I praktiken handlade det om att bedöma vilka ekonomiska marginaler som företaget i grunden hade och bedöma stödets betydelse utifrån detta. Grundtesen är att ett företag med små marginaler har ett relativt stort behov av ekonomiskt stöd jämfört med ett företag som har stora marginaler. En relativt nystartad företagare med hög belåning som lägger en stor del av driftsöverskott på amortering och räntor är t ex i större behov av ekonomiskt stöd än en sedan många år etablerad företagare med god soliditet.

Rådgivarnas svar redovisas i tabell 8. Generellt kan man säga att rådgivarna har en klar uppfattning om att stödet är viktigt för de undersökta företagen. Vi har inte närmare analyserat svaren annat än vad som generellt sagts ovan. Siffermässigt kan vi dock konstatera att procentandelen för vad rådgivarna anger som "Extremt viktigt" (16,5 %) inte ligger så långt från andelen jordbrukare som på fråga 2 svarar att de skulle ändrat i sin investering om de inte fått stöd (24,5 %). I övrigt är det svårt att se några siffermässiga kopplingar mellan svaren på frågorna.

Tabell 8 Bokförarnas bedömningar av stödets betydelse för företaget, antal företag			
		I procent	
Extremt viktigt		31	16,5%
Viktigt eller mycket viktigt		146	77,7%
Inte så viktigt		11	5,9%
Totalt		188	100,0%

Som framgår av tabellen är det endast i 6 % av fallen som rådgivarna anser att stödet är mindre viktigt. Resultatet kan tolkas som att rådgivarnas generellt ser jordbrukarnas ekonomiska situation som ansträngd och att alla ekonomiska tillskott är viktiga.

För kategorin *mjölkproducenter i norra Sverige* anser rådgivarna att stödet är extremt viktigt i 8 av 14 fall. Begränsar man sig till företag med investeringar överstigande 2 Mkr anser man att stödet är extremt viktigt i 5 av 6 fall. Denna proportion kan jämföras med vad gruppen mjölkproducenter i norra Sverige med mer än 2 Mkr i planerad investering svarade på fråga 2. Här uppgav 5 av 6 företagare att man kommer att ändra i sina investeringsplaner om man inte får stöd (se tabell 4).

Tabell 9 Bokförarnas bedömningar av stödets betydelse för företaget, antal företag				
		Investeringsvol (Mkr)		Summa
<i>Mjolk norra Sverige</i>		0,3-2,0	2,0-	
Extremt viktigt		3	5	8
Viktigt eller mycket viktigt		5	1	6
Inte så viktigt		0	0	0
Totalt		8	6	14

Kommentarer kring undersökningsresultaten

Siffrorna pekar på att stödet inte påverkar jordbrukarnas beslutsfattande mer än i ungefär 25 % av fallen. Strikt tolkat innebär detta att 75 % av länens stödbeslut avser investeringar som skulle genomförts även utan stöd och motsvarar det vi i utvärderingen benämner dödvikt. Undersökningsresultaten indikerar också att procenttalet för dödvikt varierar beroende på vilken typ av investering det handlar om. Investeringar i gödsel- och foderanläggningar har relativt låga dödviktsandelar vilket också gäller för större investeringar i mjölkproduktion.

Undersökningen visar relativt låga dödviktsandelar för länen i norra Sverige där man tillämpar höga stödandelar och höga takbelopp. Detta gäller framförallt större investeringar som också är vanligare i denna del av landet jämfört Syd-och Mellansverige. Förklaringen till de låga dödviktsandelarna i norra Sverige kan vara att stödet här får relativt stort genomslag i en investeringskalkyl jämfört med en situation med lågt takbelopp och låg stödandel. I det senare fallet ses inte sällan stödet som en välkommen bonus som inte har någon avgörande betydelse för investeringsbeslutet.

De generellt sett höga dödviktsandelar som undersökningen pekar på stöds av resultat från andra undersökningar och är i sig inte förvånande då länsstyrelserna sällan har med kriteriet "skulle investeringen gjorts även utan stöd" i sina stödbeslut. Det regelverk som länsstyrelserna har att förhålla sig till tar heller inte upp detta kriterium. Styrande för beslutet är många gånger i stället om ändamålet med investeringen är i linje med länens strategier och om företaget är ekonomiskt bärkraftigt.

En mycket stor andel av företagen (85 %) får antingen lån från bank eller klarar investeringen med egen finansiering. Ungefär ett av tio företag säger att man inte får lån från bank utan ett stödmedgivande från länsstyrelsen. Svaren pekar på att finansieringen endast i mindre omfattning avgör om den sökande är beroende av stödet för att kunna genomföra investeringen. För större investeringar i mjölkproduktionen (över 2,0 Mkr) i

norra Sverige är det dock relativt många (50 %) som säger att de inte får lån från banken om de inte får stödet beviljat.

Avslutningsvis bör betonas att undersökningen bygger på stickprov som inte är uttagna på ett statistiskt helt korrekt sätt. Siffrorna innehåller därför viss osäkerhet. Man kan dock anta att det finns en hög dödviktsfaktor i stödgivningen som undersökningen tydligt visar på och att det förekommer variationer i denna beroende på vilken typ av investering det gäller och vilken stödandel och takbelopp som länen tillämpar.